

illusztratív anyaga; pl. a 100. képnél külön reprodukcióban akár-hányszor láttuk a híres gizehi falú bíráját.

Leginkább sajnáljuk az illusztrációknak a szövegnél inferiorisabb voltát a görög művészet tárgyalásában. Milyen eltörpülő, homályos, tökéletlen képet ad a 301. kép az Erechtheionról, a 360-ik a tövis-húzó fiúról, a 427-ik Niobéról, a 428-ik a sokszor látott subiacoi tor-soról, a 431-ik a versaillesi márvány (!!) Artemisről. A Laokoon-csoportozatról is hamis képet kapunk a 479. képből. Valóságos blas-phemia a pompejii Vettiusok házabeli virágfakasztó psychék bájos és keceses képeinek szörnyű reprodukciója! Igen méltatlanok ilyen jelen-tékeny műben az 500. és 511. képek és még sok más. Teljesen lehe-tetlen azonban pl. a 481. kép, melyben senki sem fogja a görög női szépség legmagasabb ideálját, a melosi Venust fölismerni.

Meg kell említenünk végül, hogy a kötethez fűzött művészek mutatója s hely- és névmutató mellett sajnálattal nélkülözzük a képek jegyzékét. Igen használható volna pedig.

Ilyen módon a szöveg elsőrendű volta bizony riktó ellentétben áll az illusztratív anyaggal, amin az ügy érdekében őszintén sajnálko-zunk. Épp azért említjük föl ezt figyelmeztetésképpen, hogy esetleg -okulásul szolgáljon a későbbi kötetek kiadásánál. Az a könyv igazi barátja, ki hibáit is megmondja.

Ez azonban nem kisebbíti túlságosan örömmünket, melyet a mű megindulása felett érzünk. Éppen pädagogiai s didaktikai szempont-ból sokat várunk azoktól az eredményektől, melyek az ilyen nagy alkotás nyomán járnak. Azért szívesen üdvözöljük a mű jeles munká-sainak nemes buzgalmán kívül a magyar tanügyi kormányának már 5 évvel ezelőtt megfogant áldozatkészségét is, mellyel — bizonyára első sorban az iskola számára — e mű létrejöttét lehetővé tette.

Gyulai Ágost.

*

Fejezetek a gyermekrajzok lélektanából. Irta: *Nagy László*, tanítóképző-intézeti igazgató. Megjelent: Singer és Wolfner könyv-kiadónál 1905.

Járatlan utakat tördel *Nagy László* ezzel a művével. A psycho-logusok a kísérleti lélektan műveléséhez a gyermek lelki életének egy eddig elhanyagolt köréből kapnak pozitív eredményeket. A pädago-gusok pedig kész módszertani szabályokat találnak e műben.

Szerzőnek igaza van, midőn bevezető soraiban azt mondja, hogy nem is olyan régen a gyermekrajzról írni mosolyt keltett volna. «A gyermekrajz lenézett, ismeretlen területe volt a gyermeki léleknek.» Igaz, mert a pozitív tételek megállapításához való adatgyűjtés mód-

szerei ismeretlenek a nagyközönség előtt, sőt a pædagogusok nagy része előtt is.

A gyermektanulmányozás, a gyermeki elme működésének pozitív vizsgálata még fiatal tudomány. A legelső könyv, mely gyermektanulmányozással foglalkozik 1881-ben jelent meg. *Preyer Vilmos* hívta fel a világ figyelmét a gyermekre. Ő ugyan gyermekrajzokkal még nem sokat foglalkozik, de az utat megmutatta. *Sully* volt az első, aki a gyermekek rajzait vizsgálat alá vette. Vizsgálatainak eredményét «*Studies of childhood*» és «*Children's ways*» című műveiben ismertette. Utánuk különösen Németországban karolják fel az ügyet, de Anglia és az amerikai Unio sem maradnak el.

Hazánkban *Nagy László* 1896 óta munkálkodik e téren.

A gyermekrajzokról már 1903-ban értekezett az Eperjesen megjelenő «*Magyar Kisdednevelés és Népoktatás*» című folyóiratban. Csak ezután kezd a mozgalom nagyobb hullámokat verni. Nagy-Becszerken gyermekrajz kiállítást rendeznek (1903.). Követi ezt Kolozsvár, (1905.), majd Budapest.

Nagy László ezalatt több értekezéssel és két előadással igyekszik a gyermektanulmányozás ügyének híveket szerezni. Egyik előadását az «*Állami Tanítók Orsz. Egyesületé*»-nek 1905-iki közgyűlésén tartotta «*A gyermekrajzok és a gyermek értelmi fejlődése*» címen. Már ezen előadásában azok közé sorakozik, akik a gyermekrajzokat *lélektani* szempontból vizsgálják. Másik előadását a Pædagogiai Társaság 1905. októberi ülésén tartotta: «*A gyermekművészetről*» címen.

Nagy László érdeme tehát nem merül ki előttünk levő könyve megírásában. Nem elégszik meg azzal, hogy kutatásainak összegezésével és ismertetésével az ifjú tudományt eredeti, önálló anyaggal, új eredményekkel gazdagítja, hanem fáradhatatlan a hívek toborzásában is.

*

A gyermekrajzokról készült értekezéseket és önálló műveket három kategóriába sorozza. Az első csoportba azokat, amelyek a *művészi oktatás* kedvéért teszik a gyermekrajzokat vizsgálódásaik tárgyává. Ennek az iránynak főképviselője *Claus*.

A második csoportba azokat a műveket, amelyek a fejlődéstani eredményeket a *művészetek kifejlődésével* állítják párhuzamba. Ez irány főképviselője: *Levinstein*.

A harmadik csoportba *Sully* és követői tartoznak. Ők pusztán lélektani szempontból vizsgálják a gyermekrajzokat s a rajzok fejlődésében korszakokat, fokozatokat állapítanak meg. E fokozatok meg-

állapításánál az eltérő irányokat szép harmoniában állítja elénk a szerző.

Majd az ösztönszerű gyermekrajzokról, azoknak gyermektanulmányi értékéről beszél. Megállapítja az ösztönszerű rajzolás szűkebb és tágabb fogalmát. Végző eredménye az, hogy *a gyermekrajz nem művészet, hanem elsősorban nyelv*. A gyermek spontán rajzaiban mesél, elbeszél és pedig mindig azt, amit gondolatai közt a legértékesebbnek tart. A gyermekrajzokból a gyermek *«énjének lényegét»* ismerjük meg. De még mást is. A gyermek rajzolva leírja gondolatait. Tehát a rajznak és írásnak szoros kapcsolatban kell lenni egymással. Írástanításunk alapja a rajz legyen. Írási előgyakorlataink rajzok legyenek. Bármely spontán rajz jó kiinduló pont. A gyermek lassanként megtanulja, hogy gondolatait nem csak lerajzolni, hanem leírni is lehet. Így összekötjük az írást a gyermek *ős-írásával*, az ösztönszerű rajzolással.

Egy fejezetben megismertet a gyermekrajzok vizsgálatainak módszereivel, sőt a könyv végén rendszeres tervezetet és részletes utasítást ad arra nézve, miként gyűjtsék óvodákban és iskolákban, valamint otthon a gyermekrajzokat.

A gyermekrajzok fejlődésének korszakait saját vizsgálódásainak eredményeképp a külföldi írótól függetlenül állapítja meg.

A gyermek már igen korán jelentést tulajdonít akum-bákum vonalainak, habár semmi hasonlóság sincs a rajz és a rajzolni szándékolt dolog közt. Majd a fantázia kora következik. A gyermeket olt-hatatlan vágy sarkalja művészi alkotásokra. Műalkotásai azonban erősen az érzelmek hatása alatt állanak. Az önkritika még nem lépett fel, a gyermek egészen rábízta magát csapongó képzeletére, mely a való élettel mitsem törődik. Innen származnak a gyermekrajzok tévedései és aránytalanságai.

E helyen a szerző Levinstein fölé emelkedik, akivel szemben kimutatja, hogy e tökéletlenségek *a gyermek képzeleinek tökéletlenségeiben* találják gyökerüket. A képzetekben még nem a látási, hanem a tapintási és mozgási elemek dominálnak, miért is a tárgyak látászati felfogása hiányos. Mikor a gyermek rajzol, abstrahálja a tárgyat s az így kivonatolt tárgyat rajzolja le.

Igen érdekes a sémák fejlődésének tanulmányozása. A *térbeli dimenziók* és a *távlat* ábrázolása is több fejlődési fokon megy keresztül. A *harmadik dimenziót* eleinte önálló alakként fogja fel a gyermek s nem a látszat, hanem *logikai tudása szerint* fejezi ki. E nehézségek oka az, hogy a gyermek a képzeletet nehezen tudja az objektív látással felcserélni. A természet utáni rajzolás nem való a tízesztendő gyermeknek, ki még a képzeletszerű rajzolás fokán áll.

A kis gyermek nem nézi meg a tárgyat, nem figyeli meg annak minden vonását, csak azt látja meg ami érdekli belőle. Nem szereti a mintát se rajzolni, nem szeret a táblára nézni, ha ír: egyszóval: a kis gyermek magamagából szeret meríteni és nem szereti elfogadni a másét.

Érdekesen fejtegeti az emberi test sémájának fejlődésmenetét.

Jellegzetes rajzokkal illusztrálja a férfi- és nőalak, továbbá a profil és homlokrajz fejlődését. Sok érdekes megfigyelése van a szerzőnek ezen a téren is.

Széles tudással fejtegeti az analitikus és synthetikus elme nyilvánulásait a rajzokban.

A 10—12. év betöltése után megkezdődik a természet utáni rajzolás kora. Fellép az önkritika s ezzel együtt a gyermek rajzolási kedvének csökkenése. Megállapítja, hogy a rajztanítás mely fokán van helye az emlékezetből való rajzolásnak, mikor lehet megkezdeni a minta és természet után való rajzolást.

Hosszasan foglalkozik a gyermekrajzok esztetikájával. Sok érdekes rajz mutatja, hogyan díszíti a gyermek az ő kis műveit.

A leíró és elbeszélő rajzok kedvenc tárgyai Nagy Lászlónak, mert ezek több tapasztalatot nyújtanak. jobban belevilágítanak a gyermek lelkébe, mint a többiek.

A színek használata is sok érdekes vonását árulja el a gyermeki léleknek.

Szépen fejtegeti a színek használatának fejlődését, okait. A szín használata is *nyelv*, épúgy mint a rajz, csakhogy a színekkel jobban kifejezi a gyermek a maga subjektivitását. A színeket kezdetben csak dekoratív hatások elérésére használja a gyermek.

Szociális és erkölcsi tanulságok is fűződnek e rajzvizsgálatokhoz. Ilyen a *tetszés érzelme*, saját értékesnek ítélt műveinek megbecsülése, mások tetszésének megnyerése stb.

Végül a rajztanítás célját is meghatározza, mely szerint a rajztanítás célja nem lehet a művészi képzés, hanem csak az, hogy a gyermek gondolatait, képzeit rajzban is érthetően ki tudja fejezni. Elemi iskolában a rajztanítás és festés csak arra való, hogy a gyermek megtanulja azt, mint kifejezésmódot, nyelvet, értelmesen használni.

Sok pozitív adat van e kis könyvben felhalmozva. Legnagyobb érdeme az, hogy adatai mind magyarok. A magyar gyermek lelkének egyik rejtekébe világít be. Módszere is önálló. Bár előtte volt Levinstein, Sully és Lukens módszere, ezeket csak arra használja fel, hogy hiányaikból tanulságot merítve megalkossa önálló, saját módszerét. Örvendetes volna, ha nemsokára országsgzerte vizsgálnák a gyermekek rajzait — Nagy László módszerével.

Jablonkay Géza.